Jussi Lind, erityisasiantuntija

Sosiaali- ja terveysministeriön vastine sosiaali- ja terveysvaliokunnalle - HE 38/2025 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi hyvinvointialueiden rahoituksesta annetun lain muuttamisesta ja väliaikaisesta muuttamisesta

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta on pyytänyt sosiaali- ja terveysministeriöltä vastinetta lausunnoista, jotka on annettu valiokunnalle hallituksen esityksen HE 38/2025 vp käsittelyn yhteydessä.

Ministeriö toteaa vastineenaan seuraavaa:

Hyte-kerroin

Hyte-kertoimen painoarvon nostamista kannatetaan laajasti ja sitä pidetään kannustavuutta lisäävänä ja hyvinvoinnin edistämistä tukevana. Samoin lausunnoissa kiinnitettiin laajasti huomiota indikaattoreiden kehittämisen ja tietopohjan parantamisen tarpeeseen, johon myös ministeriö voi yhtyä.

Hyte-kertoimen lisäämiseen tarvittavan rahoituksen lähteen (asukasperusteisuus vs. tarveperusteisuus) osalta asiantuntijaorganisaatioiden näkemykset painottuvat asukasperusteisuudesta vähentämisen puolelle.

Alueiden antamissa lausunnoissa mielipiteet jakautuvat yleisesti ottaen niin, että sitä vaihtoehtoa kannatetaan, joka tuo omalle alueelle korkeamman rahoituksen. Korkean tarvekertoimen alueiden mielestä vähennys tulisi tehdä asukaskohtaisesta osuudesta ja väkirikkaiden kasvavien alueiden mielestä tarveperusteisesta osuudesta.

Lisäksi poiketen lausunnoilla olleesta luonnoksesta, hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen perusteella vuodesta 2026 kohdentuva rahoitus otettaisiin huomioon aluekohtaisissa siirtymätasauksissa voimassa olevan lain mukaisesti. Esitetty muutos helpottaa eräiden matalan hyte-kertoimen alueiden tilannetta, joilla samanaikaisesti on muita rahoitusta pienentäviä tekijöitä.

Lausuntopalautteen pohjalta esiin nouseva Indikaattorien rajallisuus sekä tietopohjan liittyvät puutteet puoltavat esitettyä mallia, josta ei aiheudu merkittäviä vaikutuksia minkään alueen rahoitukseen. Kompromissina se puolustaa hyvin paikkansa.

Kahden vuoden keskiarvon käyttäminen

Suurin osa lausunnon antajista kannattaa kahden vuoden keskiarvon käyttöä, joko suoraan tai tietyin ehdoin, ennen kaikkea ennakoitavuuden lisäämiseksi. Useassa lausunnossa todetaan, että keskiarvon käyttö tulisi nähdä väliaikaisena ratkaisuna, kunnes tietopohjan laatu paranee.

Yleisenä huolena lausunnoissa todettiin tietopohjan laatu ja yhdenmukaisuus, jotka vaihtelevat alueittain. Sosiaali- ja terveysministeriö voi yhtyä tähän huoleen. Tietopohjan parantamisen tarpeesta vallitsee hyvin laaja yksimielisyys.

Myöhemmässä vaiheessa, tietotuotannon aikanaan vakiinnuttua ja laadun parannuttua, olisi sosiaali- ja terveysministeriön näkemyksen mukaan perusteltua tehdä uutta arviota sen osalta, onko kahden vuoden keskiarvon käyttäminen edelleen tarpeellista.

Kertaluonteiset säästöt siirtymätasauksista

Suuri osa lausunnon antajista pitää kertaluonteista leikkausta ongelmallisena kannusteiden näkökulmasta. Toisaalta osa alueista, tyypillisesti järjestelmää rahoittavat negatiivisen siirtymätasauksen alueet, esittävät jyrkkää kritiikkiä koko siirtymätasausjärjestelmää kohtaan, katsoen sen asettavan hyvinvointialueet lähtökohtaisesti eriarvoiseen asemaan suhteessa mahdollisuuteen järjestää riittävät lakisääteiset palvelut alueen asukkaille.

Esityksessä ehdotetaan, että siirtymätasauksia koskeva leikkaus kohdennettaisiin vain niille siirtymätasauslisää saaville hyvinvointialueille, joilla vähennys ei toteutuneiden kustannusten ja laskennallisen rahoituksen kehityksen perusteella arvioituna vaarantaisi lakisääteisten palveluiden järjestämiseksi riittävää rahoitusta. Alueiden taloudellisesta eriytymisestä ei lukujen valossa ole epäselvyyttä, Helsingin tilanne poikkeaa selvästi muista alueista.

Lausunnoissa heijastui vahvasti rahoitusmallin kokonaistarkastelun ja läpinäkyvyyden lisäämisen tarve, mihin myös ministeriö voi yhtyä.

Muuta

Sosiaali- ja terveysministeriön lausunnossa (9.5.2025) sosiaali- ja terveysvaliokunnalle todettiin:

Alueiden välinen eriytyminen on taloustilanteen osalta kiistatonta. Esitysluonnoksessa ehdotetun kertaluonteisen säästön ei voi nähdä vaarantavan Helsingin lakisääteisiä palveluja.

Lakisäteinen päivitys terveyden-, vanhusten- ja sosiaalihuollon laskennallisten kustannusten painotuksiin on perusteltu, koska kustannusten jakauma eri toimintojen välillä muuttuu ikärakenteen muuttuessa. Tämä siirtää painopistettä sosiaali- ja vanhustenhuoltoon, kuten tuleekin tapahtua.

Kahden vuoden keskiarvon käyttäminen aluekohtaisten terveyden-, vanhusten- ja sosiaalihuollon tarvekertoimien laskennassa tasaa vuosittaisin muutoksia ja lisää rahoituksen ennustettavuutta, mikä on perusteltua.

Varsin yhteisesti hyväksytty näkemys on, että alueiden saaman rahoituksen tulisi mahdollisimman pitkälti perustua tutkitun tiedon pohjalta arvioituun palvelujen tarpeeseen, siten että siinä on sisällä kannuste-elementtejä. Tätä taustaa vasten esimerkiksi menneisyyteen liittyvien siirtymätasausten sijasta huomion tulisikin jatkossa kohdistua mallin edelleen kehittämiseen, jotta siirtymätasauksista pidemmällä aikavälillä voitaisiin päästä kokonaan eroon.